

Kršćanstvo nekad i sada

U ovogodišnjem »Priester-Mission« nalazimo vrlo zanimiv i poučan članak od A. Vátha S. J. o »kat. misijama u istočnom kulturnom svijetu«. Činilo nam se, da se mnogo toga dade primijeniti na naše prilike, da bi bilo dobro čitaocu »Života« upoznati se s glavnim idejama članka.

1. Sa zapada.

Dvaput u svojoj povijesti stupilo je kršćanstvo pred kulturni poganski svijet. U svom početku imalo je da izdrži borbu s grčko-rimskom kulturom. U 16. vijeku ono je došlo u dodir s puno većim poganskim kulturnim svijetom dalekog istoka.

U manje od trista godina kršćanska ideja na svim linijama triumfira nad grčko-rimskim poganstvom. A na istoku, za 4 stoljeća najvećih materijalnih i moralnih žrtava nije mogla da istrгне poganstvu no neznatan broj pripadnika. (Indija od 325 milijuna stanovnika broji tek 3 milijuna katolika, Kina od 430 mil. 2 i pol mil. kat., Stari Japan od 64 mil. samo 90 hiljada katolika). Među obraćenicima ima vrlo malo ljudi iz viših i naobraženih krugova.

Jedini razlog ovoj silnoj razlici ne može biti u tom, što je u počecima milost Božja upravo čudesno pomagala propovijedanje apostola. Prema nekim općeničkim zakonima Providnost prilagodi svoje djelovanje sposobnosti instrumenta, kojim se služi. Nutarnja vrijednost i otporna snaga popularnih istočnih religija također u sebi nije veća od one rimsko-grčkog poganstva. Ni tu dakle nije riješenje za gonetke. Odlični i učeni Indijac ili Japanac rado će priznati idejnu nadmoć kršćanstva, kako mu se ona ukazuje u evanđelju ili u Naljeduju Krista, a ipak se neće obratiti. On s poštovanjem govori o religiozno-moralnoj jezgri kršćanstva, ali odlučno odbija ono, u što je ta jezgra uklopljena i povezana.

Zato možemo ustvrditi: Da je kršćanstvo pred istočni kulturni svijet stupilo kao čisto religiozna sila i etički ideal, ono bi u 400 godina svojom nutarnjom nadmoći i tu odnijelo, ako ne potpunu, a ono veliku pobjedu. Ali jer je kršćanstvo bilo u to doba preusko povezano s elementima, koji istočnu dušu odbijaju, njegova unutarnja moć nije došla do izražaja.

Pisac dokazuje svoju tvrdnju stvarnim historijskim dokazima.

Kad kršćanstvo dolazi prvi puta na veliku svjetsku pozornicu pred poganski svijet, ono je samo ideja, čisto religiozna moć. Zato se prilagodi lako svim mogućim prilikama: kudgod dolazi, ono ostavlja kulturni život netaknut, ono samo hoće da isisne pogansku dušu. A gdje stoji duša prema duši, kršćanstvo neodoljivom snagom pobjeđuje. Ono poprima ujedno grčko-rimsko bijelo i zaočijeva se grčko-rimskim kulturnim ruhom. Pročišćeni pojmovi grčke filozofije služe

izdanje njemačkog: Unio cleri pro missionibus.

kršćanstvu i ono njima izražava objavljene istine. Jezik zemlje rabi se kod službe Božje. Vanjska forma službe božje liturgička odijela sve to odgovara običajima zemlje. Stupovima urešene dvorane foruma i sjajne palače privatnika služe za uzor kršćanskim crkvama. U koliko ustav i organizacija crkve nije božanskog podrijetla ona se ravna prema državi. Crkveni zakoni i naredbe formulirani su tehničkim izrazima rimskog prava. Odmah u početku svom dolazi vodstvo crkava u ruke domaćih sinova. Prijestolnica države postaje središtem Crkve. Kršćani su mogli u svemu osim u vjerskim stvarima, ostati Grci, Rimljani, Egipćani, Sirci, Armenci, oni su mogli u punoj mjeri da uživaju blago svoje stare kulture. Zato stupaju u Crkvu i naobraženi odlični ljudi, i sami članovi carskog dvora.

Ta kršćanstvo stupa pred njih sa oдавno poznatim crtama u licu, u nošnji, kojoj su bili vikli i koja je godila njihovom ukusu.

2. Na istok.

U 16. vijeku to nije bilo više moguće. Kršćanska ideja bila je tako usko povezana, tako skroz na skroz protkana i tijesno stopljena s grčko-rimskim kulturnim elementima, da nije bilo dijeliti jedno od drugoga. Kao što u živom organizmu duša s tijelom tako su i ta dva elementa sačinjavala jednu cjelinu. Kidati taj vez, razlučiti jedno od drugoga, značilo je za mnoge, ubiti s tijelom i dušu. I tako kršćanstvo dolazi u istočni kulturni svijet u kulturnom ruhu zapadne Evrope, presađeno tamo kao jedna eksotična, evropska bilina. Već to je moglo da odbije narod ponosan na svoju veliku, lijepu i lisaće godina staru kulturu; već samo to moglo je sprječiti neposredni dodir istočne duše sa suncem kršćanske ideje. Usto nastupa Crkva u tijesnoj vezi s državnom vlašću; misijonari dolaze s osvojalčkim narodima, njihovim lađama, pod njihovom zaštitom. I ona silna mržnja, ono duboko nepovjerenje, koje je u duši urođenika zavladao protiv Portugiza i Španjolaca radi njihovog rasnog ponosa, osvajalačkog nasilja, nečovječnog postupanja i moralne iskvarenosti, sva ova odbojna čuvstva gađala su i misionara i ideju, kojoj je on bio nosilac. Kršćanstvo je bila religija prangija. A to ime izazvalo bi u svijesti Indijca sliku krvoločnog osvajača sa zapada, koji prezire duboko sve, što je indijsko, koji gazi nogama svako pravo i svaki njihov dobri običaj. Prangija bio je Indijcu polu-barbar, bez pristojnosti, bez odgoja i bez moralnog osjećaja; čovjek, koji najradije opći s izrodom indijskog društva, sklapa ženidbe s Parijama, ukapa u svojim crkvama nečiste mrtvace i hrani se s najogavnijim stvarima, pače i mesom svete krave; a na ova odurna djela navodi i silu indijske obraćenike. Kakvo čudo onda, da je naobraženi i svijesni Indijac s prezirom okrenuo leđa ovakoj religiji.

Povoljnije prilike bile su u neodvisnom Japanu. Misijonari nastupaju samostalnije i mogu, da se prilagode nesmetano japanskom

ukusu. I mi se još danas čudimo silnoj brzini, kojom se kršćanstvo širilo i u kratko doba doseglo broj od po milijuna obraćenika. Nažalost misijonari se nisu mogli za vremena pobrinuti za domaći kler, a njihove veze s evropskim vlastima dadoše povoda krvavim progonima u kojima gotovo nestade japanske Crkve.

Slavni kineski misijonari Ricci, Adam Schall i Verbiest najjasnije su shvatili, kako važnu ulogu u širenju vjere igra pitanje adaptacije. Zato su se promišljeno i po nacrtu prilagođivali kineskom duhu, kineskoj tradiciji i starim narodnim običajima. Sve što se nije očito kosilo s kat. naukama, kult Konfucija, štovanje pređa, sve oni ostavljaju netaknuto i nastoje prodahnuti kršćanskom idejom. Bavili su se i mišlju, kako bi učene i starije ljude posvetili za svećenike. A kako ovi nisu mogli više da nauče latinski, zamole u Rimu dopuštenje, da im se mjesto latinskoga dade staro-kineski kao liturgički jezik.

Uspjeh je bio neočekivan. 120 godina iza osnutka misija brojila je Kina oko 800 000 katolika. Carski dvor bio je sklon novoj vjeri. Kršćanstvo je brojilo svojih pristaša među najodličnijim staležima. Očekivalo se pače, da će se obratiti veliki car Kanghsi.

U to dođe preokret. Mnogi misijonari nisu mogli da uvide opravdanost i ispravnost ovakove metode. Čistoća kat. nauke činila im se ugrožena. Nakon žestoke borbe i duljeg oklijevanja crkvena vlast odlučila se protiv prevelikog prilagođivanja i popuštanja poganskim navikama. Duskora planu i u Kini žestoki progoni te unište mladu kinesku crkvu.

Još jedamput udario je glasoviti P. de Nobili putem prvih apostola, ali i njegov pothvat radi prevelikih zapreka nije imao žuđenog uspjeha. Još danas je pitanje adaptacije jedan od najtežih problema kat. misijologije. Istom kad on bude povoljno riješen, bit će prokrččen put, kojim će kršćanska ideja nesmetano i slavodobitno zavladatai prostranim Istokom. Tako H. Vaih.

3. U našoj prošlosti i našoj sadašnjosti.

Pitanje adaptacije nije aktuelno samo u dalekim misijskim zemljama. Ono se nameće jednakom nuždom u istočnoj Aziji i državama srednje Evrope, u našim modernim gradovima i malim seoskim župama.

Nekada je na prvi glas vjerovjesnika, mlada hrvatska duša sirom rastvorila svoju svježiu i bogatu nutrinu. Na sve otvore prodirale su sjajne zrake vječnoga sunca na njezine netaknute njive i plodilo ih onim bogatim klicama, onim ognjenim sokom, koji je urodio našom velikom i slavnom prošlošću. Tako intiman i tako dubok je nekad bio vez između hrvatske duše i kršćanske ideje! Historijsko hrvatstvo tako je prožeto i stopljeno idejom katolicizma, da nam ga uopće nije moguće

zamisliti bez nje, kao što nam nije moguće zamisliti zdravog i plodnog organizma bez živoga srca. A zašto danas sa zebnjom i boli u duši gledamo, kako se danomice sve šire mase naroda otuđuju Crkvi, hladno i nehajno napuštaju vjeru, kojom je disala naša prošlost i za koju su nam djedovi krv lili.

Mi živimo u jedno razrovano i nesređeno doba. Naša inteligencija boluje. Proslavljena sloboda misli urodila je u glavama anarhijom i hladnom skepsom, frivoznom lakomislenošću, nemarom i mrtvom apatijom do svake istine. Ali uza sve to moramo imati na umu, da nema sile, koja bi u bila i zatrla u umu onu elementarnu težnju za Istinom i Svijetlom, što sačinjava samu bit naša. Duša našeg naroda u dubini svojoj i danas je kršćanska. I danas ima u naše inteligencije toliko životne snage, da bi se ona snažno prenula, uzdrhtala svom nutrinom eruptivnom silom poletjela u susret Istini, kad bi joj ona sinula u primjerenem svijetlu.

Sva poteškoća je u tom, kako prikazati istinu u primjerenom i dosta jakom svijetlu. Naravno govoreći nema uopće neposrednog kontakta između čiste ideje i ljudske duše. Da zraka istine prođe do jezgre duše i tu pogodi živac, koji će pokrenuti uspavane energije i baciti ih u pravcu k istini, ona mora da prođe čitave naslage svijesnih i nesvijesnih predodžbi, ona mora da svlada čitave gore predrasuda, što ih je u predvorje duše stavio krivi odgoj, neprijateljski duh vremena i promišljena agitacija »oca laži«. Zadaća prilagođavanja jest: kroz onu gustu šumu zapreka naći put u dušu; uvesti u nju istinu, ne: oslabljenu, slomljenu, iznakaženu, nego u njenom punom sjaju, da ona sine i djeluje u ravnoj i direktnoj liniji na zdravu duševnu jezgru. Ali zato se traži ono što je sv. Franjo Ks. s tolikim naglaskom preporučivao mladim japanskim misijonarima: strpljivi i upravo minuciozni študij duše, na koju želimo djelovati; jasan uvid u njezin mentalitet i čitav psihološki nasrtaj. Svaki u svojoj okolini morali bismo do u tančine poznavati modernu formulu vječnog sofizma, savremenu krinku, pod kojom se je neprijatelj uvukao u duše, da Istini zakrči put do njih. Samo tako bismo našli uvijek pravi i točni izraz, samo tako bi naša riječ postala, kako je prikazuje sv. Pavao: »Živa je riječ Božja i djelatvorna i oštija od svakog mača nabrušena s obje strane i prodire do rastavljanja duše i duha i zglobova i mozga, i sudi mašlima i namjerama srca«. (Hebr. IV. 12).

4. Novi oblici.

Mi nemožemo dosegnuti duše neposredno u njenoj pravoj i prirodnoj čistoći i prvotnoj jednostavnosti. Ali ni čista ideja nije probavljiva za ljudski razum. Ideja u njemu dolazi do izražaja samo u nekoj ovisnosti o mašti; osobito da postane socijalna, pristupačna širim masama, ona treba materijalnih elemenata, treba da se utjelovi, zaodjene u vidljivo ruho i poprimi stalnu formu. Kod širenja naših

ideja nije moguće dostatno naglasiti ovoga elementa. I nad jačim duhovima, koji se drže na oprezu i koji su obikli samostalnoj refleksiji, forma ima silnu moć. Naš um ostane kao zapanjen i uhvaćen njezinim magičkim svjetlom. Za čas kao da gubi svu gipkost i stoji prikovan uz privlačivi oblik, u kojem je vještina stiliste fantaziji dočarala svoju misao. I treba mu vremena, dok se osvijesti, strese sa sebe onanu te samu mogne prosuditi, je li to izvorna moć istine, ili tek lažno i prividno svjetlo oblika. Što će to istom biti kod običnoga naroda, zgodnom, popularnom obliku najglupja liž i najveći besmisao može se poput tirana nametnuti narodnoj mašti i u svoje čare okovati narodnu dušu. I dok nismo njegovu dušu oslobodili tog uroka, uzalud ćemo tražiti pristup u ukleti dvor.

No ako duševni otrov zaočjiven u prikladno ruho ima toliku moć nad umom, što će istom vrijediti za istinu, koja je naravna hrana duše te je samom biti svojom magnetskom silom privlačila!

Naš narod gubi smisao i ljubav za mnogo istine o Bogu, Crkvi, auktoritetu itd. jedino zato, jer su se one nastanile u njegovoj svijesti u formi, koja je odbojna njegovoj duši. Tako mi govorimo ljudima, da smo stvoreni za slavu Božju. I narodna fantazija odmah zamislija Boga kao kakovog istočnjačkog mogućnika, koji se okraži stvorenim bićima, da od njih onda do zadnje pare neumolno i nemilosrdno traži svoju vlastitu korist. Slava Božja t. j. ona vika i srka, što je mi dižemo oko njega, njegovog imena i njegovih djela, ukazuje mu se kao vlasništvo i blago Božje, koje on čuva zavidno i ljubomorno kao zadnji seoski škrtac. Služba Božja zakon Božji sve je to u njegovoj svijesti kao nekakav nesnosni danak, teški nomet, koji nema nikakve veze s njegovim osobnim interesima pa ga se valja što prije riješiti.

Vjernik će priznati, da Bog ima prava na to, da je on gospodar, ali istina u tom obliku ostat će mu i nadalje tvrda, nepočudna i odbojna. Sve nesvjesne moći, kojima svako biće ustaje na obranu vlastitih životnih koristi, opirat će se sličnim predodžbama i istiskivati ih pomalo iz svijeta.

Sve ove istine mogli bismo usaditi u dušu narodnu u prikladnijoj, njemu privlačivoj formi. Mogli bismo u zgodnom obliku pokazati, kako slava Božja nije u tom, da Bog nešto **primi** od nas, nego u tom, da nam nešto **dadne**. Ne uvećaje se njegova slava time, što Bogu **dajemo**, nego time, što od njega nešto **primamo**. Zakon Božji nije skup paragrafa, koji nam određuju, što moramo **plaćiti** Bogu; to je naputak kako moramo pripremiti srce svoje, da ljubav Božja saspe u nj bogatstvo svojih dobara. Tako bismo mogli zaredati drugim istinama, tražiti pod kojim su se one oblicima uvriježile u mašti naroda i kako bi se u zgodnijoj formi mogle nadomjestiti. No zato je uz bogato životno iskustvo potreban istančan psihološki osjećaj te duboka i svestrana naobrazba. Samo tako će presahnuti jedno veliko vrelo naših neuspjeha.

5. Novi ljudi.

Hoćemo li, da ideja kršćanska zadobije nekadanju svoju moć nad dušom narodnom, oslobodimo je napokon svega, što tu ideju u njegovim očima kompromitira. Oslobodimo ju svake čisto profane i nedostojne pratnje. Mi ovdje u prvom redu mislimo na apostola ideje, na njegov život i njegov nastup. Što jača i življa danas postaje svijest, da su i laici pozvani, da šire kraljevstvo Božje, to više treba naglasiti dužnost osobne svetosti apostola.

Narod poistovjetuje ideju s nosiocem iste. Ako nosilac ideje nije privlačiv, ako on nije istinit u svom ponašanju, ako moć ideje ne odsijeva u svim njegovim riječima i djelima, narodna će duša uza sve umijeće i nadalje ostati zatvorena kršćanskoj misli. Bez svake zlobe narod otkriva pronicavim i sigurnim okom i najmanji nesklad i najstniji nered u životu apostola. Uzalud naglašivati da Bog nije nikakav silnik, da se kod slave Božje ne radi o Božjim interesima nego o dobru naroda, ako naš nastup odrazuje neki nasilni i gospodujući ton, neku nemirnu i tjeskobnu zabrinutost, koja ne proizlazi iz svete revnosti nego iz samoljublja i neuredne želje za uspjehom. Omne ens agit in quantum est (actu), vele filozofi. Naše ideje imat će pravu snagu i neodoljivu pobjedonosnu moć istom onda, kad one u nama postanu djelom, kad se riječ Božja u nama utjelovi. Njezina privlačiva sila će onda sijevati iz naših očiju, zvoniti u našim riječima, objaviti se u svim našim kretanjama i činima, i sve će slijediti njezin čar.

Ruski filozof Bulgakov govori negdje o silnim krizama, kroz koje je prošla ruska Crkva zadnji decenij. Revolucija je skoro sasvim izmijenila staro i tradicionalno obličje ruske ortodoksije. Pogrešno bi bilo nijekati činjenice, treba s njima računati. Ona veli svojim zemljacima: »Kakogod mi štovali i ljubili našu prošlost, mi nemamo prava ni želje da to učinimo svojom budućnošću. Radost i snaga življenja je u stvaralačkoj djelatnosti; a ljudska stvaralačka djelatnost jest stvaranje Novoga, ne iz Ničesa, nego iz staroga. Spoj staroga i novoga, o kojem govori evanđelje, jest zakon ljudskog razvitka. Oni što žive u vrijeme strašnih katastrofa, gdje se staro ruši, oni moraju naći u sebi snage da veselo pozdrave nove mogućnosti stvaranja, kako pred njima ustaju.¹

Nama to nije teško i nemoguće. Mi nosimo u sebi onu istinu, o kojoj tako lijepo reče Augustin: Pulchritudo semper vetur, semper nova. Samo treba da u sebi ostvarimo onu apostolovu: »Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos« I. Cos. IX. 22. K

¹ The Slavonic Review: March 1924.